

Maciej Herbut

Uniwersytet Wrocławski

maciej.herbut@uwr.edu.pl

ANALITYCZNY EKLEKTYZM I PROBLEMY ZWIĄZANE Z JEGO WYKORZYSTANIEM W PRAKTYCE BADAWCZEJ STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH

ABSTRACT:

The purpose of this article is to demonstrate the problems associated with Analytical Eclecticism, a method which was designed to be applicable in the field of international relations. As a philosophy of science, the method of Analytical Eclecticism created by Peter Katzenstein and Rudra Sil, which refers to pragmatism and the concept of Larry Laudan's research programs, is a scientific stance according to which selected elements of different theories can be combined in order to acquire a deeper understanding of studied phenomena in international relations. The main premise of the article is that Analytical Eclecticism is a method that is rarely used, the reason for which is the insufficient attention its authors pay to its methodological aspects. The article also aims to introduce the methods used by pragmatists (including the principles of abductive inference), and by Laudan (the process of theoretical amalgamation), for a more thorough understanding which may make the AE method more accessible and perhaps more often used when conducting empirical research.

Keywords: international relations, analytical eclecticism, theoretical pluralism, theoretical amalgamation, theoretical synthesis

Słowa kluczowe: stosunki międzynarodowe, analityczny eklektyzm, teoretyczny pluralizm, amalgamacja teoretyczna, teoretyczna synteza

ZIDENTYFIKOWANIE PROBLEMU BADAWCZEGO

Artykuł poświęcony jest analitycznemu eklektyzmowi (AE) oraz problemowi jego wykorzystania w praktyce badawczej stosunków międzynarodowych (SM)¹. AE jest podstawą naukową zaprezentowaną przez Petera Katzensteina i Rudrę Sila, w myśl której wyselekcjonowane elementy różnych teorii mogą zostać ze sobą połączone w celu uzyskania głębszego zrozumienia danych zjawisk w SM. U podstaw AE leży założenie, że ograniczenie do wąskich ram koncepcyjnych nakreślonych przez pojedyncze teorie, czy też prowadzenie badań w wąskich ramach określonych paradygmatów² ukazuje nam jedynie ograniczony „obraz” rzeczywistości. Słabością podejścia „paradygmatycznego” jest więc jego jednowymiarowość i niemożność wychodzenia poza ramy koncepcyjne wybranej teorii³. Autorzy AE jednak nie deprecjonują roli teorii, które ich zdaniem dostarczają gotowych schematów, stając się podłożem procesu narastania i kumulacji wiedzy⁴. Mimo że wspólnota epistemologiczna docenia walory praktyczne AE, jest to metoda rzadko stosowana w praktyce badawczej, a jednym z głównych zarzutów jej stawianych jest brak jasnych kryteriów, na podstawie których założenia różnych teorii mają być ze sobą łączone⁵.

W niniejszym artykule zostanie wykazane, że mimo solidnych fundamentów filozoficznych – osadzenia w filozofii pragmatyzmu⁶ oraz koncepcji tradycji badawczych (TB) Larry’ego Laudana⁷ – słabością AE jest niedostateczna uwaga, jaką autorzy poświęcili metodologicznym aspektom swojej koncepcji, co ma bezpośrednie przełożenie na jej niską aplikowalność. Pisali o tym m.in. Fred Chernoff, Jérôme Cornut i Patrick

¹ Koncepcja analitycznego eklektyzmu została zaprezentowana w dwóch pracach autorstwa Rudry Sila i Petera Katzensteina: w książce pt. *Beyond Paradigms: Analytical Eclecticism in the Study of World Politics*, London 2010 oraz w artykule zatytułowanym *Analytic Eclecticism in the Study of World Politics: Reconfiguring Problems and Mechanisms across Research Traditions*, „Perspectives on Politics” 2010, vol. 8, nr 2. W Polsce analitycznym eklektyzmem zajmuje się między innymi prof. A. Dudek. Zob. A. Dudek, *Użyteczność analitycznego eklektyzmu w badaniu stosunków Polski z Rosją*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2016, vol. 52, nr 2.

² Warto tutaj wprowadzić rozróżnienie pomiędzy „paradygmatem” a „teorią”. Podczas gdy jako teorię można rozumieć zbiór definicji, twierdzeń, które odnoszą się do jakiejś opisywanej rzeczywistości, paradygmat stanowi zbiór pojedynczych teorii, które łączą pewne założenia natury metateoretycznej i filozoficznej. Więcej na ten temat zob. B. Brycz, T. Dudycz, *Paradygmat jako podstawa metody naukowej w naukach o zarządzaniu*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2010, nr 144, s. 53.

³ *Tamże*, s. 1-11.

⁴ *Tamże*, s. 7.

⁵ Zob. np. F. Chernoff, J. Cornut, P. James, *Analytic Eclecticism and International Relations: Promises and Pitfalls*, „International Journal” 2020, vol. 75, nr 3, s. 285; P. Frankowski, *Pragmatycznie i eklektycznie o stosunkach międzynarodowych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K – Politologia” 2013, vol. 20, nr 2, s. 23-34.

⁶ Zob. m.in. prace klasycznych pragmatyków, jak np. J.S. Peirce, *Philosophical Writings of Peirce*, red. J. Buchler, New York 1955; J. Dewey, *Logic: The Theory of Inquiry*, New York 1938 albo W. James, *Writings 1902-1910*, New York 1987.

⁷ Zob. L. Laudan, *Progress and Its Problems: Towards a Theory of Scientific Growth*, California 1977.

James, którzy zauważają, że mimo dużego poparcia dla założeń AE (około 84% respondentów dostrzegło wartość eklektyzmu jako wysoką) jedynie 12% ankietowanych zadeklarowało stosowanie w praktyce założeń tej metody. Według Jeffreya T. Checkela największą słabością AE jest brak jasno określonych reguł oraz „instrumentów”, dzięki którym miałyby dochodzić do procesu amalgamacji teoretycznej⁸. Do podobnych wniosków doszedł m.in. Paweł K. Frankowski, którego zdaniem: *eklektyzm analityczny wymaga od badacza dużej samodyscypliny oraz świadomości istnienia konkurujących założeń, instrumentów i metod prowadzenia badań, a także celów, jakie stawiają sobie poszczególne podejścia teoretyczne [...] Brak kryteriów, zgodnie z którymi można ocenić wysiłki badawcze podejmowane w ramach podejścia proponowanego przez eklektyzm analityczny, wydaje się najpoważniejszym problemem, z jakim musi zmierzyć się badacz wykorzystujący to podejście*⁹.

Oprócz omówienia przyczyn rzadkiego wykorzystywania AE w praktyce badawczej – poprzez skonfrontowanie założeń AE kolejno z założeniami pragmatyzmu i założeniami TB Laudana – artykuł wykaże również, że Katzenstein i Sil w sposób wybiórczy traktowali obie koncepcje. Skupiając się głównie na ich walorach filozoficznych, niedostateczną wagę przywiązali do aspektów metodologicznych obu podejść. Artykuł ma więc na celu przybliżenie metod stosowanych przez pragmatyków (m.in. zasad wnioskowania abdukcyjnego) oraz przez Laudana (proces amalgamacji teoretycznej), których dokładniejsze poznanie może uczynić metodę AE bardziej przystępną i częściej wykorzystywaną podczas prowadzenia badań empirycznych.

Artykuł podzielony został na trzy części. Celem pierwszej jest osadzenie problemu w dyskursie. Części druga i trzecia kolejno skupiają uwagę na filozoficznych i metodologicznych założeniach pragmatyzmu i TB Laudana. Część czwarta natomiast poświęcona jest wnioskowi i rekomendacjom co do zastosowania AE w praktyce badawczej.

OSADZENIE PROBLEMU W DYSKURSIE

W ramach tzw. wielkich debat interparadygmatycznych w SM¹⁰ dochodziło do konfrontacji pomiędzy zwolennikami różnych koncepcji teoretycznych. Tak zwana IV debata miała przenieść dyskurs z poziomu teorii na poziom filozofii nauki¹¹. Jedną z linii podziałów w ramach IV debaty był stosunek do roli teorii podczas prowadzenia badań. Zwolennicy „zwrotu praktycznego” (ang. *practice turn*) zajmowali stanowisko, że SM powinny się skupiać przede wszystkim na prowadzeniu badań o charakterze

⁸ Checkel J.T., *Theoretical Synthesis in IR: Possibilities and Limits*, „Simons Working Paper Series in Security and Development”, 2010, nr 6, [online] https://summit.sfu.ca/item/14840?utm_source=chatgpt.com, 21 VII 2025.

⁹ P. Frankowski, *Pragmatycznie...*, s. 23-24.

¹⁰ O. Wæver, *The Rise and Fall of the Inter-Paradigm Debate*, [w:] *International Theory: Positivism and Beyond*, red. S. Smith, K. Booth, M. Zalewski, Cambridge 1996, s. 149-185.

¹¹ Zob. T. Biersteker, *Critical Reflections on Post-Positivism in International Relations*, „International Studies Quarterly” 1989, vol. 33, nr 3, s. 263-267.

idiograficznym, bowiem trzymanie się wąskich ram koncepcyjnych wytyczanych przez teorię ma ograniczający wpływ na proces badawczy¹². Natomiast przedstawiciele „obozu nomotetycznego” przekonywali, że odwrócenie się od dorobku teoretycznego SM będzie miało negatywne skutki dla rozwoju dyscypliny¹³. AE należałoby umiejscowić pomiędzy tymi dwoma stanowiskami: podczas gdy proces badawczy powinien zaczynać się od ważnych pytań natury substancjalnej, to w dalszych etapach, podczas znajdowania na nie odpowiedzi, istniejące teorie (albo ich składowe) dostarczają ram koncepcyjnych¹⁴. AE Katzensteina i Sila, podobnie jak w przypadku konstrukttywizmu strukturalnego Alexandra Wendta, można zakwalifikować jako próbę znalezienia złotego środka, *via media*, pomiędzy wspomnianymi obozami metateoretycznymi: „nomotetycznym” i „idiograficznym”¹⁵. To, co jednak odróżnia oba podejścia, to odmienne stanowiska epistemologiczne. Wendt, wyznając „monizm” teoretyczny, uważał, że założenia konstrukttywizmu, osadzone w filozofii realizmu naukowego, dostarczą bardziej kompletnego obrazu rzeczywistości niż ten prezentowany przez konkurujące ze sobą paradygmaty: neorealizm i neoliberalizm. U podstaw eklektyzmu natomiast leży założenie pluralizmu teoretycznego, w myśl którego każda z istniejących teorii (spełniających określone standardy) może zostać poddana procesowi łączenia, czy też „amalgamacji”. Założenia AE można więc określić mianem metody traktującej teorię w sposób instrumentalny – jako „skrzynki z narzędziami” (ang. *toolboxes*). Stanowisko takie prezentował między innymi Knud Erik Jørgensen, który wyznawał zasadę „zrób to sam” (ang. *do it yourself*), polegającą na zestawianiu ze sobą różnych koncepcji teoretycznych i poszukiwaniu tych, które akurat „wpasowują się” w charakter prowadzonych badań¹⁶.

Zjawisko łączenia różnych koncepcji teoretycznych (w całości albo ich części) było tematem licznych publikacji¹⁷. Zdaniem Pawła K. Frankowskiego AE Katzensteina

¹² Zob. J. Cornut, *The Practice Turn in International Relations Theory*, [w:] *The International Studies Encyclopedia*, red. R.A. Denemark, R. Marlin-Bennett, [online] <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780191842665.001.0001/acref-9780191842665-e-0456?rskey=vy5HE-v&result=1>, 15 XI 2021; E. Adler, V. Pouliot, *International Practices*, „International Theory” 2011, vol. 3, nr 1, [online] <https://www.cambridge.org/core/journals/international-theory/article/abs/international-practices/5B4330A95B17B8B4F1EC9BFB45087B78>, 15 XI 2021; M. Hofius, *Towards a „Theory of the Gap”: Addressing the Relationship between Practice and Theory*, „Global Constitutionalism” 2020, vol. 9, nr 1, [online] <https://www.cambridge.org/core/journals/global-constitutionalism/article/towards-a-theory-of-the-gap-addressing-the-relationship-between-practice-and-theory/5FCF0122F9D72E000E5CB7256FE930EB>, 15 III 2022.

¹³ Zob. J. Lapid, *The Third Debate: On the Prospects of International Relations Theory in a Post-Positivist Era*, „International Studies Quarterly” 1989, vol. 33, nr 3, s. 236.

¹⁴ R. Sil, P. Katzenstein, *Beyond...*

¹⁵ Zob. A. Wendt, *Social Theory of International Politics*, New York 1999, s. 47-50, *Cambridge Studies in International Relations*, 67.

¹⁶ K.E. Jørgensen, *International Relations Theory: A New Introduction*, London 2018, s. 26-28.

¹⁷ Tematyce pluralizmu i syntezy teoretycznej poświęcony był numer „International Studies Review” z roku 2003, w którym stanowiska przedstawili autorzy tacy jak m.in. Gunther Hellmann, Friedrich Kratochwil, Yosef Lapid, Andrew Moravcsik, Iver Neumann czy Steve Smith. Zob. G. Hellmann, *Are Dialogue and Synthesis Possible in International Relations?*, „International Studies Review” 2003, vol. 5, nr 1; Y. Lapid, *Through Dialogue to Engaged Pluralism: The Unfinished Business of the Third*

i Siła można usytuować pomiędzy postulatami zwolenników pluralizmu paradygmatycznego a argumentami badaczy popierających pluralizm dążący do syntezy teoretycznej¹⁸. Według Anrew Moravcsika każda debata (na tematy natury substancjalnej), która skupia się na określonym „problemie”, powinna wychodzić od przedstawienia alternatyw teoretycznych, które mogą dostarczyć nam różnych „scenariuszy” danej rzeczywistości¹⁹. Podobne podejście mają Fearon i Wendt²⁰ oraz Checkel²¹, których zdaniem wartością „syntezy” argumentów z wykorzystaniem różnych teorii jest to, że w jej efekcie uzyskamy bardziej kompletną „wersję” rzeczywistości. Co ciekawe, zbliżone stanowisko zajmują zwolennicy zastosowania metody pluralizmu teoretycznego, którego zaletą według Yale H. Fergusona²² oraz Johna Mearsheimera i Stephena Walta²³ jest możliwość przybliżenia nas do poznania zawilości różnych aspektów rzeczywistości. Warto jednak podkreślić, że w dyskursie SM granica pomiędzy oboma pojęciami – „syntezą” i „pluralizmem” – jest płynna i słabo zaakcentowana, co zmusza do szukania rozwiązań w filozofii nauki. Niniejszy artykuł, za przedstawicielami pragmatyzmu i neopragmatyzmu, wprowadza więc rozróżnienie pomiędzy „syntezą” na poziomie substancjalnym oraz „syntezą” na poziomie koncepcyjnym. Podczas gdy ta pierwsza odnosi się do procesu określanego przez Charlesa Peirce’a mianem abdukcji²⁴ – zasady polegającej na sekwencyjnym zastosowaniu pojedynczych teorii przy jednoczesnym zachowaniu ich koncepcyjnej „hermetyczności” – „synteza” na poziomie koncepcyjnym jest procesem dalej posuniętym, bowiem zakłada możliwość teoretycznej amalgamacji (łączenia) założeń różnych szkół teoretycznych²⁵.

Debate, „International Studies Review” 2003, vol. 5, nr 1; A. Moravcsik, *Theory Synthesis in International Relations: Real Not Metaphysical*, „International Studies Review” 2003, vol. 5, nr 1; I.B. Neumann, *International Relations as Emergent Bakhtinian Dialogue*, „International Studies Review” 2003, vol. 5, nr 1; S. Smith, *Dialogue and the Reinforcement of Orthodoxy in International Relations*, „International Studies Review” 2003, vol. 5, nr 1. Na łonie polskiej nauki założeniami pluralizmu teoretycznego zajmuje się między innymi Małgorzata Kozub-Karkut, *Theoretical Pluralism in International Relations – Implications for the Development of the Discipline*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2019, vol. 55, nr 1.

¹⁸ P. Frankowski, *Pragmatycznie...*, s. 20.

¹⁹ A. Moravcsik, *Theory...*, s. 134.

²⁰ J. Fearon, A. Wendt, *Rationalism v. Constructivism: A Skeptical View*, [w:] *Handbook of International Relations*, red. W. Carlsnaes, T. Risse, B.A. Simmons, London–Thousand Oaks–New Delhi 1992, s. 68, [online] https://www.researchgate.net/publication/311746836_Rationalism_v_Constructivism_A_Skeptical_View, 20 VI 2025.

²¹ J. Checkel, *Theoretical Synthesis in IR: Possibilities and Limits...*

²² Y.H. Ferguson, *Diversity in IR Theory: Pluralism as an Opportunity for Understanding Global Politics*, „International Studies Perspectives” 2015, vol. 16, nr 1, s. 10.

²³ J.J. Mearsheimer, S. Walt, *Leaving Theory Behind: Why Simplistic Hypothesis Testing is Bad for International Relations*, „European Journal of International Relations” 2013, vol. 19, nr 3, s. 449.

²⁴ Zob. J.S. Peirce, *Philosophical Writings of Peirce...*, s. 150-155.

²⁵ Synteza taką zajmował się m.in. Larry Laudan, *Progress and...*, s.103-105.

PRAGMATYCZNY ETOS ANALITYCZNEGO EKLEKTYZMU A PROBLEM ABDUKCJI

Katzenstein i Sil osadzili AE w pragmatyzmie, filozofii opartej na dziełach Johna Dewey'a, Charlesa Sandersa Peirce'a i Williama Jamesa²⁶. Jednym z jej założeń jest koncepcja *fallibilizmu naukowego*²⁷, w myśl którego koncepcja „prawdy naukowej” uległa dewaluacji, a „prawda absolutna” nie jest dostępna naszemu poznaniu. Zgodnie z fallibilizmem pojedyncze teorie, ukazując zaledwie „wycinek” rzeczywistości, mogą mieć jedynie status aproksymacji. Z tego powodu pragmatycy, wyznając zasadę pluralizmu teoretycznego, proponują metodę, którą Peirce określił mianem abdukcji (albo retrodukcji)²⁸. Zrywa ona z „łańcuchem przyczynowości” typowym dla pozytywizmu logicznego²⁹, w którym (zgodnie z założeniem koncepcji silnego falsyfikacjonizmu³⁰) odstępstwo od jakiejś zasady może prowadzić do obalenia przyjętej hipotezy. Przykładowo: w myśl rozumowania dedukcyjnego (wnioskowania cechującego pozytywizm logiczny) skoro demokracja „x” wszczęła wojnę przeciwko innej demokracji, jest to jednoznaczne z obaleniem hipotezy, że państwa demokratyczne miłują pokój. Natomiast według rozumowania abdukcyjnego (opartego na zasadzie słabego falsyfikacjonizmu³¹) jedno zdanie obserwacyjne nie może stanowić podstawy do odrzucenia jakiejś hipotezy³². A zatem to, że państwo demokratyczne „x” rozpoczęło wojnę przeciwko innej demokracji, nie może powodować odrzucenia założenia, że wszystkie demokracje miłują pokój, albowiem sam proces wszczęcia wojny – w myśl zasady fallibilizmu i multiprzyczynowości – może wynikać z zupełnie innych, także nieznanych nam przesłanek. Innymi słowy, podczas gdy w myśl rozumowania dedukcyjnego „b” jest następstwem „a”, zasada abdukcji mówi, że skoro jest „b”, to może być „a”.

Zgodnie z wnioskowaniem abdukcyjnym pojedyncze teorie mogą posłużyć jako narzędzia tworzenia „scenariuszy” rzeczywistości, za pomocą których możliwym staje

²⁶ Zob. m.in. prace klasycznych pragmatyków, jak np. J.S. Peirce, *Philosophical Writings of Peirce...*; J. Dewey, *Logic: The Theory of Inquiry...* albo W. James, *Writings 1902-1910...*

²⁷ Zdaniem Zbigniewa Tworaka *Koncepcja fallibilizmu odnosi się do poglądu głoszącego, że „rezultaty poznania, zwłaszcza empirycznego, naznaczone są piętnem złudności i zawodności. Każdy składnik poznania (zarówno pojedynczego twierdzenia, jak i cała teoria) jest podważalny i niepewny. Nie uznaje się przeto żadnych twierdzeń w sposób nieodwołalny*, Z. Tworak, *Fallibilizm a logika*, „Nowa Krytyka” 1995, nr 5, s. 109-125.

²⁸ Zob. J.S. Peirce, *Philosophical...*, s. 150-167.

²⁹ Zob. m.in. prace przedstawicieli tzw. Koła Wiedeńskiego, jak np. Rudolfa Carnapa, *The Methodological Character of Theoretical Concepts*, [w:] „The Foundations of Science and the Concepts of Psychology and Psychoanalysis” 1956, nr 1.

³⁰ Koncepcja słabego falsyfikacjonizmu została zaprezentowana przez Karla Poppera. Zob. K. Popper, *Logika odkrycia naukowego*, przeł. U. Niklas, Warszawa 2002.

³¹ Koncepcja słabego falsyfikacjonizmu opiera się na tzw. tezie Duhema-Quaine'a. Zob. W.O. Quine, *Granice wiedzy i inne eseje filozoficzne*, wybór i przekł. B. Stanosz, Warszawa 1986.

³² M. Herbut, A. Polus, *Syntezy nie osiągniesz? Holizm konfirmacyjny wobec dyskursu teoretycznego w Stosunkach Międzynarodowych*, „Politeja” 2022, nr 1(76).

się proces jej „rekonceptualizacji”³³. Według Cambridge English Corpus proces abdukcji polega na próbie znajdowania odpowiedzi na trudne pytania przez „wpasowywanie” danego „zjawiska” w ramy praw naukowych zidentyfikowanych przez teorię³⁴. Z punktu widzenia pragmatyzmu każda teoria, jako zbiór w pełni zinterpretowanych zdań obserwacyjnych, posługuje się specyficznym metajęzykiem o walorach semantycznych i syntaktycznych³⁵. Składową teorii są więc słowa. Pojedyncze słowa jednak nabierają znaczenia dopiero w danych kontekstach znaczeniowych. Obok funkcji semantycznej (znaczeniowej) należy więc wyróżnić funkcję syntaktyczną (językową) teorii. Jako przykład weźmy słowo „anarchia”, powszechnie używane przez członków wspólnoty SM, odnoszące się do pewnych ogólnych właściwości porządkujących system międzynarodowy. W zależności od wybranej teorii będzie ono miało odmienne znaczenie. „Anarchia” w rozumieniu neorealizmu Kennetha Waltza będzie różnić się od „anarchii” Alexandra Wendta, bowiem kontekst obu teorii nadaje temu słowu sens³⁶. Słowa tworzą zdania. Pojedyncze zdania natomiast są składową elementów teorii, na które z kolei składają się konkretne pojęcia i reifikacje³⁷. W myśl abdukcji, czyli metody pragmatyzmu, siła eksplanacyjna danej teorii wynika z jej koncepcyjnej spójności, a „rozbicie” tej „całości” ma ważne konsekwencje natury epistemologicznej. Jest to sytuacja, której przy stosowaniu wnioskowania obdukcyjnego większość badaczy raczej stara się uniknąć, czego dowodem mogą być liczne przykłady zastosowania metody abdukcji przez J.C. Adamsa i U. Leverriera, którzy prowadzili badania nad nietypowym zachowaniem orbity Urana³⁸, czy też bardziej współczesne przykłady jej użycia w diagnozie medycznej³⁹. W celu zobrazowania, w jaki sposób dochodzi

³³ Warto podkreślić, że inaczej niż to jest w przypadku krytycznego realizmu, który wprowadza rozróżnienie pomiędzy metodami abdukcji i retrodukcji, w pracach pragmatyków, stanowiących inspirację dla zwolenników realizmu naukowego, pojęcia te są traktowane jako tożsame. Zob. J.S. Peirce, *Philosophical Writings of Peirce...*, s. 151; B. Denermark, M. Ekström, L. Jakobsen, *Explaining Society Critical Realism in the Social Sciences*, London–New York 2002, s. 80.

³⁴ Abduction in philosophy refers to a reasoning process where you propose the most plausible explanation for a given set of observations. It is also known as inference to the best explanation. Zob. StudySmarter, [online] <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/philosophy/philosophy-of-science/abduction/#:~:text=Abduction%20in%20philosophy%20refers%20to%20a%20reasoning%20process,through%20uncertainty%20and%20formulate%20new%20ideas%20or%20theories,20VII2025..>

³⁵ *A theory is „a set of fully interpreted sentences”* [tłumaczenie własne – M.H.]. Zob. W.O. Quine, *Ontological Relativity*, „The Journal of Philosophy” 1976, nr 7, s. 202.

³⁶ Podczas gdy u Waltza wartości materialne decydują o zachowaniach państw, u Wendta czynią to wartości „relacyjne” (socjologiczne). Zob. K.N. Waltz, *Theory of International Politics*, Massachusetts 1979, s. 97–101; A. Wendt, *Social...*, s. 1.

³⁷ Proces „reifikacji” umożliwia więc przekształcanie „abstraktu” na praktykę społeczną i funkcjonowanie w określonym systemie odniesień.

³⁸ J.C. Adams, *Prof. Adams on Leverrier’s Planetary Theories*, „Nature” 1877, vol. 16, nr 413; R.A. Sampson, *A Description of Adams’s Manuscripts on the Perturbations of Uranus*, „Memoirs of the Royal Astronomical Society” 1901, nr 54.

³⁹ D.E. Stanley, R. Nyrup, *Strategies in Abduction: Generating and Selecting Diagnostic Hypotheses*, „Journal of Medicine and Philosophy” 2020, vol. 45, nr 2.

do operacjonalizacji teorii z wykorzystaniem wnioskowania abdukcyjnego pragmatyków, warto przybliżyć te dwa przykłady.

Wspomniani Adams i Leverrier⁴⁰ doszli do wniosku, że orbita Urana odbiega od trajektorii orbit innych planet, co może zostać potraktowane jako zaprzeczenie zasady powszechnego prawa ciążenia Newtona. Proces wnioskowania abdukcyjnego w tej konkretnej sytuacji, mimo że w efekcie doprowadził do rozpowszechnienia ogólnej teorii względności Einsteina, nie zakładał „ingerencji” w założenia samej teorii Newtona, a raczej polegał na sformułowaniu nowych hipotez natury substancjalnej: takim założeniem było właśnie stwierdzenie, że w Układzie Słonecznym musi znajdować się inna, jeszcze nieodkryta planeta, która zakłóca trajektorię Urana⁴¹. W efekcie odkryto Neptuna. W medycynie natomiast, a konkretniej podczas diagnozy medycznej, lekarze na podstawie obserwacji starają się „wpasować” objawy do „wachlarza” istniejących chorób, a następnie podejmują decyzję o sposobie leczenia. W obu podanych przykładach dochodzi do procesu „syntezy”, lecz jedynie na poziomie „substancjalnym”, a nie teoretycznym. Oznacza to, że w celu wyjaśnienia danego zjawiska nie tworzymy nowych ram koncepcyjnych, ale wykorzystujemy już istniejące pod postacią znanych nam teorii. W przypadku badań Adamsa i Leverriera w wyniku „syntezy” na poziomie substancjalnym, dzięki procesowi „wpasowywania” i konceptualizacji, przy zastosowaniu metod innych niż wykorzystywane dotychczas, doszło do przełomowego odkrycia nowej planety – Neptuna. W medycynie natomiast efektem „syntezy” jest przypisanie pacjentowi odpowiednich leków w celu zwalczenia choroby – przy uwzględnieniu okoliczności, w jakich zdiagnozowana choroba się rozwija. W obu przypadkach mamy więc do czynienia z procesem „sekwencyjnego” wpasowywania istniejących ram teoretycznych do badanego zjawiska.

Powyższe przykłady, spoza dyscypliny SM, zostały zaprezentowane, ponieważ podobnie jak w przypadku wnioskowania abdukcyjnego „synteza” na poziomie substancjalnym jest jednym z kluczowych założeń AE Katzensteina i Sila. Zdaniem autorów dzięki użyciu „języków” wielu teorii możemy wzbogacić naszą wiedzę na temat badanego zjawiska i znaleźć odpowiedzi na nurtujące nas pytania. W swojej książce odwołują się oni między innymi do trzech teorii: liberalizmu, realizmu i konstruktywizmu, które ukazują różne oblicza analizowanych procesów⁴². AE jako metoda jest więc mocno osadzony w pragmatyzmie i w sposób bezpośredni nawiązuje do założeń, które Katzenstein i Sil określili mianem *etosu pragmatyzmu* (*pragmatic ethos*). Podobnie jak pragmatycy, Katzenstein i Sil (w myśl fallibilizmu) nie uznali prymu żadnej z istniejących teorii. AE jednak, czerpiąc z abdukcji, nie jest metodą z nią tożsamą, bowiem oprócz syntezy na poziomie substancjalnym wykorzystuje także syntezę na poziomie koncepcyjnym, o czym mówi następujący fragment: *AE jest podejściem, które ma na celu wyodrębnienie pojęć, mechanizmów oraz elementów analitycznych opracowanych w ramach odrębnych paradygmatów, które dotyczą istotnych problemów, a następnie ich przetłumaczenie*

⁴⁰ J.C. Adams, *Prof. Adams...*

⁴¹ *Tamże.*

⁴² R. Sil, P. Katzenstein, *Beyond...*, s. 26-31.

*i selektywną integrację w celu znalezienia najbardziej wyczerpujących odpowiedzi na nurtujące nas pytania natury substancjalnej*⁴³.

Zdaniem Katzensteina i Sila bazujące na „sztywnych” ramach istniejących teorii wnioskowanie abdukcyjne ogranicza proces badawczy. Dlatego według nich AE ma dodatkowo umożliwić proces „dekonstrukcji” istniejących teorii oraz ich ponownej „reintegracji” w ramach nowo stworzonych modeli – zadanie nie tylko bardziej ambitne, ale także generujące nowe wyzwania związane m.in. z problemem niewspółmierności teorii i paradygmatów. Tutaj jednak Katzenstein i Sil odchodzą od zasad pragmatyzmu i czerpią z koncepcji „amalgamacji” teoretycznej wprowadzonej przez Laudana, której poświęcona jest kolejna część niniejszego artykułu.

ZASTOSOWANIE KONCEPCJI TRADYCJI BADAWCZYCH LAUDANA JAKO PODSTAWA ŁĄCZENIA (AMALGAMACJI) RÓŻNYCH KONCEPCJI TEORETYCZNYCH

Obok tzw. metody pragmatyzmu drugim filarem AE jest koncepcja tradycji badawczych (TB) Laudana⁴⁴. Inspirując się badaniami Thomasa Kuhna na temat zmian paradygmatycznych oraz Imre Lakatosa, który wprowadził koncepcję tzw. programów badawczych, Laudan poświęcił swoje badania problemowi postępu naukowego. Jego zdaniem ograniczeniem obu podejść – Kuhna i Lakatosa – jest zbyt nacisk na rozwój teorii (prym nomotetyczny)⁴⁵. Według Laudana stanowi to ograniczenie, bowiem uniemożliwia korzystanie z pełnego „arsenału koncepcyjnego” teorii, które – mimo różnic – mogą wzajemnie się uzupełniać. Laudan wprowadza więc metodę „amalgamacji teoretycznej”⁴⁶, w myśl której „mieszanie” elementów teorii należących do różnych tradycji badawczych może oddać nam bardziej „kompletny” obraz rzeczywistości niż w przypadku podejścia monoparadygmatycznego. Taki „zabieg” jednak ma jedno ważne ograniczenie, polegające na konieczności semantycznej i syntaktycznej „dekonstrukcji” składowych teorii należących do różnych tradycji badawczych oraz ich ponownej reintegracji w ramach nowego modelu (albo nowej teorii)⁴⁷. Będąc świadomym ogromu wyzwań, jaki wiąże się z procesem wyselekcjonowanego łączenia elementów różnych teorii, Laudan dołożył wszelkich starań, aby proces ten nie był przypadkowy. Prowadzi czytelnika przez kolejne jego etapy – pierwszym jest rozgraniczenie pomiędzy dwoma rodzajami „problemów”: natury „empirycznej” i „koncepcyjnej”.

⁴³ *We define as eclectic any approach that seeks to extricate, translate, and selectively integrate analytic elements – concepts, logics, mechanisms, and interpretations – of theories or narratives that have been developed within separate paradigms but that address related aspects of substantive problems that have both scholarly and practical significance*, R. Sil, P. Katzenstein, *Beyond...*, s. 10.

⁴⁴ L. Laudan, *Progress and...*

⁴⁵ *Tamże*, s. 73-78.

⁴⁶ *Tamże*, s. 103-105.

⁴⁷ *Tamże*, s. 105.

W obrębie problemów empirycznych można wyróżnić trzy kategorie: problemy „rozwiązane”, problemy „nierozwiązane” i tzw. anomalie⁴⁸. Problemy „rozwiązane” to takie, którym dedykowane zostały konkretne teorie umożliwiające zbadanie danego zjawiska. W przypadku problemów „nierozwiązanych” badane są natomiast zjawiska, które nie doczekały się jeszcze konceptualizacji pod postacią teorii. Ostatnią kategorię stanowią tzw. anomalie czyli problemy, które zostały poddane „dekonstrukcji” teoretycznej w ramach istniejącej tradycji badawczej, jednak prace nad nimi są kontynuowane w ramach kolejnej koncepcji. W celu zobrazowania, czym są „anomalie”, można posłużyć się klasycznym przykładem badań w dziedzinie fizyki kwantowej prowadzonych przez tzw. szkołę kopenhaską. Jej przedstawiciele, pragnąc pogłębić wiedzę na temat zachowania elektronów (zjawiska opisanego w ramach klasycznej fizyki newtonowskiej, traktującej elektron jako ciało korpuskularne), zastosowali nowe założenia fizyki kwantowej, nadając elektronom właściwości falowe⁴⁹. Jako klasyczną „anomalie” można podać także przytoczony już przykład badań Adamsa i Leverriera prowadzonych nad nietypową trajektorią Urana. „Anomalie” stanowią więc kategorię problemów „rozwiązanych”, które jednak, w wyniku pojawienia się nowych danych, wymagają dalszej uwagi.

W przypadku SM za „anomalie” można uznać nietypowe zachowanie państw małych, które nie wpisują się w ramy koncepcyjne neorealizmu. Wskazał na to Paul Shroeder, którego zdaniem państwa małe, nie mogąc pozwolić sobie na stosowanie strategii balansowania (ang. *balancing*) z powodu ograniczonych zasobów, stosują raczej metodę „przyłączania się” do silniejszych państw (ang. *bandwagoning*)⁵⁰. „Anomalie” można starać się rozwiązać przez zaaplikowanie metody klasycznej abdukcji, przy zastosowaniu alternatywnych teorii, dzięki którym możliwe stanie się spojrzenie na problem z innej perspektywy (praktyczne zastosowanie teorii względności Einsteina). Przykładowo Sandya Nishanthi Gunasekara dokonuje licznych rekonceptualizacji polityki zagranicznej Sri Lanki w celu wyjaśnienia, dlaczego stosuje ona strategię balansowania w stosunku do silniejszych sąsiadów. Autorka skupia się między innymi na relacjach z Wielką Brytanią, wielkości i zasobności państwa czy wreszcie jego pozycji geopolitycznej jako powodach, dla których państwo to zdecydowało się na przyjęcie takiej strategii⁵¹. Abdukcja ma jednak ograniczenia, bowiem nauka może nie dysponować narzędziami umożliwiającymi rozwiązanie danej „anomalii”. W takiej sytuacji konieczne jest zastosowanie alternatywnych rozwiązań, które umożliwią dokonywanie zmian na poziomie koncepcyjnym teorii. Przytaczając ponownie przykłady „balansowania” i „przyłączania się”, należy zauważyć, że wyzwaniem SM były ograniczenia natury definicyjnej, bowiem istniejące teorie nie dokonały jasnego rozgraniczenia pomiędzy pojęciami.

⁴⁸ Tamże, s. 11–45.

⁴⁹ Zob. W.C. Heisenberg, *Fizyka a filozofia*, przeł. S. Amsterdamski, Stuttgart 1959, s. 14, [online] <https://docer.pl/doc/nn0nv58>, 25 VI 2025.

⁵⁰ P. Schroeder, *Historical Reality vs. Neo-Realist Theory*, „International Security” 1994, vol. 19, nr 1, s. 116.

⁵¹ S.N. Gunasekara, *Bandwagoning, Balancing, and Small States: A Case of Sri Lanka*, „Asian Social Science” 2015, vol. 11, nr 28, s. 218.

Problemy koncepcyjne miały więc bezpośrednie przełożenie na sam proces badawczy. Przykładowo: czy dołączenie Polski do NATO należy określić mianem strategii „balansowania” – przeciwko Rosji, czy może „przyłączania się” do państw zachodnich? Z czasem pojawiały się nowe, „pośrednie” koncepcje takie jak „miękkie balansowanie” (*soft-balancing*), „integracja na poziomie instytucji” (*institutional-binding*)⁵² czy też „balansowanie zewnętrzne” w ramach koncepcji tzw. warunkowego realizmu (ang. *contingency realism*)⁵³, które dokonały dalszych klasyfikacji różnych zachowań państw. Wychodząc naprzeciw wspomnianym problemom natury koncepcyjnej, Laudan zaproponował właśnie metodę „amalgamacji” teoretycznej.

W obrębie problemów natury „koncepcyjnej” (także określanych mianem problemów „drugiego rzędu”) autor wyróżnia dwie subkategorie: problemy „wewnętrzne” i „zewnętrzne”⁵⁴. W ramach pierwszej subkategorii narzędzia rozwiązania danego problemu należą do danej tradycji badawczej. Przykładowo koncepcja neorealizmu ofensywnego Johna Maersheimera stanowi odpowiedź na „anomalie”, jaką były agresywne zachowania mocarstw, niewpisujące się w ramy klasycznego neorealizmu defensywnego⁵⁵. Starając się wyjaśnić tę „anomalie”, Maersheimer wprowadza „modyfikacje”, które nie wychodzą poza ramy koncepcyjne neorealizmu. Inny charakter mają problemy koncepcyjne zakwalifikowane przez Laudana jako „zewnętrzne”. W takim przypadku założenia danej teorii, należącej do konkretnej tradycji badawczej, nie dostarczają narzędzi umożliwiających zbadanie określonego „zjawiska”, i tym samym rozwiązanie „anomalii”. Za przykład mogą posłużyć tutaj badania nad hegemonią prowadzone przez przedstawiciela neoliberalizmu Roberta Keohane’a, którego koncepcja hegemonicznej stabilności (ang. *Theory of Hegemonic Stability* – THS)⁵⁶ czerpie zarówno z założeń realizmu, jak i neoliberalizmu, tworząc „hybrydę” obu tradycji badawczych. Powodem wyjścia poza założenia klasycznego liberalizmu były ograniczenia natury koncepcyjnej, które autor starał się obejść, czerpiąc z założeń teorii należącej do innej tradycji badawczej – w tym przypadku neorealizmu⁵⁷. Do podobnych wniosków można dojść w przypadku założeń strukturalnego konstruktywizmu⁵⁸, teorii, która powstała w wyniku połączenia neorealizmu z założeniami konstruktywizmu społecznego. Proces ten jednakże nie może polegać na bezmyślnym „łączeniu” pojęć należących do różnych tradycji badawczych. W celu uniknięcia problemów wynikających z niewspółmierności

⁵² L. Levick, C.A. Schulz, *Soft Balancing, Binding or Bandwagoning? Understanding Institutional Responses to Power Disparities in the Americas*, „Canadian Journal of Political Science” 2020, vol. 53, nr 3.

⁵³ Ch.L. Glaser, *Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help*, „International Security” 1994, vol. 19, nr 3, s. 50-90.

⁵⁴ L. Laudan, *Progress and...*, s. 45-70.

⁵⁵ Zob. J.J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York 2001.

⁵⁶ R.O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton 1984.

⁵⁷ Zob. R.O. Keohane, J. Nye, *Power and Interdependence*, Boston 2012.

⁵⁸ Zob. A. Wendt, *Social...*

teorii w rozumieniu Kuhnowskim muszą one zostać poddane rekonceptualizacji⁵⁹. To właśnie w ramach „problemów” określanych jako „zewnętrzne” Laudan proponuje metodę „amalgamacji”.

Zdaniem Laudana proces amalgamacji nie może być przypadkowy, a w celu ułatwienia jego przebiegu autor wprowadza tzw. taksonomię zależności pomiędzy teoriami (ang. *taxonomy of cognitive relationships*), w ramach której ustala pięć poziomów zależności⁶⁰: powiązanie (*Entailment*), wzmocnienie (*Reinforcement*), komplementarność (*Compatibility*), brak kompatybilności (*Implausibility*) oraz sprzeczność (*Inconsistency*). Mimo że sam podział może budzić kontrowersje – np. z punktu widzenia założeń realizmu naukowego jest on sztuczny, bowiem „fakty” i „problemy” są ściśle powiązane z tym, jakie stosujemy teorie⁶¹ – rozróżnienie pomiędzy kategoriami problemów ma kluczowe znaczenie dla procesu badawczego, gdyż na jego podstawie dochodzi do oceny stopnia „zbieżności” pomiędzy założeniami różnych tradycji badawczych, dzięki czemu może dojść do „zmierzenia” nakładu pracy niezbędnego do integracji pojęć należących do różnych tradycji badawczych i stwierdzenia, czy proces ten jest w ogóle możliwy. Reasumując, mimo że założenia koncepcji amalgamacji Laudana mogą budzić wątpliwości, autor stara się przede wszystkim dostarczyć czytelnikowi odpowiednich „narzędzi” umożliwiających proces syntezy teoretycznej. Czy podobnie jest w przypadku koncepcji AE Katzensteina i Sila?

Katzenstein i Sil podkreślają, że AE jest przede wszystkim metodą mającą na celu wyjście „poza” wąskie ramy koncepcyjne pojedynczych teorii i paradygmatów⁶². Posiłkując się metaforą Philipa Tetlocka, autorzy nazywają badaczy: „intelektualnie agresywnymi jeżami” (ang. *intellectually aggressive hedgehogs*), „wciskającymi” rzeczywistość w wąskie ramy teorii w celu wyjaśnienia zjawisk, lub „eklektycznymi lisami” (ang. *eclectic foxes*), potrafiącymi improwizować i w sposób selektywny wykorzystywać dorobek wielu teorii⁶³. Bycie „eklektycznym lisem” jednak w praktyce może okazać się trudniejsze niż mogłoby się wydawać, co stanowi jeden z motywów przewodnich AE. W części *The not insurmountable challenge of incommensurability* Katzenstein i Sil wskazują na wyzwania płynące ze wspomnianej niewspółmierności teorii⁶⁴, identyfikując dwa kluczowe problemy: problem „nawigowania” (*trafficking*), polegający na konieczności

⁵⁹ Problem niewspółmierności teorii wynika z faktu, że posługują się one różnymi „językami” metateoretycznymi. Zob. m.in. T. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago–London 1996.

⁶⁰ L. Laudan, *Progress and...*, s. 54.

⁶¹ Jest to ściśle związane ze statusem tzw. wymiarów przechodnich (*transitive*) i nieprzechodnich (*intransitive*) nauki. W myśl naukowego realizmu wszelkie poznanie jest możliwe tylko dzięki teoriom, które Roy Bhaskar określił mianem koncepcji „przechodnich”. Zob. R. Bhaskar, *A Realist Theory of Science*, London 2008, s. 11-21, *Classical Texts in Critical Realism*.

⁶² R. Sil, P. Katzenstein, *Beyond...*, s. 9-12.

⁶³ *Tamże*, s. 12.

⁶⁴ *Tamże*, s. 13-16.

selekcji pomiędzy wieloma tradycjami badawczymi⁶⁵, oraz problem „tłumaczenia”⁶⁶, wynikający z konieczności semantycznego i syntaktycznego „dostosowania” języków łączonych teorii. W przypadku problemu „nawigowania” autorzy przyjmują podobne do poglądów Laudana stanowisko, w myśl którego dobór teorii poddawanych amalgamacji powinien być podporządkowany wymaganiom natury empirycznej. Zgodnie z tym założeniem to nie teorie, a konkretne problemy natury „substancjalnej” powinny być „motorem” procesu badawczego. Podejście to, które można określić mianem „prymu ontologii”, jest jednym z głównych i zarazem najczęściej poruszanych tematów w ramach tzw. IV debaty meotateretycznej w SM⁶⁷. Słabością AE nie jest jednak jego wymiar filozoficzny – Katzenstein i Sil bowiem dołożyli wszelkich starań, aby ich metoda była mocno osadzona w filozofii nauki – lecz metodologiczny i brak wytycznych określających, jak prowadzić badania w duchu AE.

Podczas gdy głównym celem Laudana jest przede wszystkim ukazanie mechanizmów, na podstawie których może dochodzić do procesu amalgamacji teoretycznej, Katzenstein i Sil mało uwagi poświęcają „technicznemu” (metodologicznemu) aspektom swojego AE. Wskazując jedynie na „markery” eklektyzmu (ang. *the markers of eclectic scholarship*)⁶⁸ mające na celu zidentyfikowanie prac o charakterze eklektycznym, autorzy nie dostarczają praktycznie żadnych wskazówek metodologicznych co do tego, jak miałby przebiegać sam proces łączenia teorii w ramach AE.

OBSERWACJE I WNIOSKI NA TEMAT PROWADZENIA BADAŃ O CHARAKTERZE EKLEKTYCZNYM

Między innymi za sprawą AE do dyskursu wprowadzono założenia pragmatyzmu, nurtu, który odmienił sposób postrzegania zjawisk i procesów w SM. Filozofia pragmatyzmu odegrała kluczową rolę w promowaniu bardziej „otwartej” nauki i miała swój wkład w zakończenie tzw. wojen paradygmatycznych. Bazując na jej założeniach, Laudan, Katzenstein i Sil wskazali, że współpraca międzyparadygmatyczna nie powinna ograniczać się do dialogu pomiędzy konkurencyjnymi teoriami i tradycjami badawczymi i może (a nawet powinna) przybierać bardziej skonkretyzowane formy. Pozwala to na sformułowanie konkluzji, że jako stanowisko filozoficzne koncepcja AE spełniła swoje zadanie, bowiem ukazała nowy sposób patrzenia na procesy i zjawiska w sferze SM. Trudno jednak to samo powiedzieć o AE jako metodologii (czy raczej metamedologii). Prace wymienionych autorów zawierają omówienie, czym są i co cechuje badania prowadzone w duchu eklektycznym, lecz nie wskazują, jak takie badania powinny

⁶⁵ Tamże, s.13.

⁶⁶ Tamże, s. 14-15. Problem „tłumaczenia” języka teorii poruszył także prof. Andrzej Gałganek. Zob. A. Gałganek, *Filozofia nauki o stosunkach międzynarodowych. Ontologia. Epistemologia. Metodologia*, Kraków 2021, s. 15.

⁶⁷ Założenie „prymu ontologii” przyświecało m.in. Wendtowi. Zob. A. Wendt, *Social...*, s. 47.

⁶⁸ R. Sil, P. Katzenstein, *Beyond...*, s. 19.

przebiegać. AE należy więc traktować przede wszystkim jako filozofię, nie metodologię nauki, a w celu wykorzystania założeń AE w praktyce konieczne jest posiłkowanie się metodami zaprezentowanymi przez pragmatyków czy też opisanymi przez Laudana, którym to Katzenstein i Sil w swojej koncepcji AE nie poświęcili wystarczającej uwagi. Dziwić może, dlaczego twórcy AE, których głównym zamiarem było stworzenie metodologii mającej zastosowanie praktyczne, inspirujący się założeniami pragmatyzmu, nie próbują zaadaptować metod stosowanych przez pragmatyków – jak wnioskowanie abdukcyjne – i neopragmatyków, którzy poświęcają wiele uwagi procesowi lingwistycznej „dekonstrukcji” teorii. Niejasne jest także, dlaczego Katzenstein i Sil nie uwzględniają wskazówek Laudana co do wykorzystania różnych kategorii problemów oraz taksonomii zależności między problemami, na podstawie których ma przebiegać proces amalgamacji teoretycznej.

BIBLIOGRAFIA

- Adams J.C., *Prof. Adams on Leverrier's Planetary Theories*, „Nature” 1877, vol. 16, nr 413, s. 478-480.
- Adler E., Pouliot V., *International Practices*, „International Theory” 2011, vol. 3, nr 1, [online] // www.cambridge.org/core/journals/international-theory/article/abs/international-practices/5B4330A95B17B8B4F1EC9BFB45087B78.
- Bhaskar R., *A Realist Theory of Science*, London 2008, *Classical Texts in Critical Realism*.
- Biersteker T., *Critical Reflections on Post-Positivism in International Relations*, „International Studies Quarterly” 1989, vol. 33, nr 3, s. 263-267.
- Brycz B., Dudycz T., *Paradygmat jako podstawa metody naukowej w naukach o zarządzaniu*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2010, nr 144, s. 52-62.
- Carnap R., *The Methodological Character of Theoretical Concepts*, „The Foundations of Science and the Concepts of Psychology and Psychoanalysis” 1956, nr 1, 38-76.
- Checkel J.T., *Theoretical Synthesis in IR: Possibilities and Limits*, “Simons Working Paper Series in Security and Development”, 2010, nr 6, [online] https://summit.sfu.ca/item/14840?utm_source=chatgpt.com.
- Chernoff F., Cornut J., James P., *Analytic Eclecticism and International Relations: Promises and Pitfalls*, „International Journal” 2020, vol. 75, nr 3, s. 383-391.
- Cornut J., *The Practice Turn in International Relations Theory*, [w:] *The International Studies Encyclopedia*, red. R.A. Denemark, R. Marlin-Bennett, [online] <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780191842665.001.0001/acref-9780191842665-e-0456?rskey=vy5HEv&result=1>.
- Denemark B., Ekström M., Jakobsen L., *Explaining Society Critical Realism in the Social Sciences*, London–New York 2002.
- Dewey J., *The Theory of Inquiry*, New York 1938.
- Dudek A., *Użyteczność analitycznego eklektyzmu w badaniu stosunków Polski z Rosją*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2016, vol. 52, nr 2, s. 39-61.

- Fearon J., Wendt A., *Rationalism v. Constructivism: A Skeptical View*, [w:] *Handbook of International Relations*, red. W. Carlsnaes, T. Risse, B.A. Simmons, London–Thousand Oaks–New Delhi 2002, <https://doi.org/10.4135/9781848608290>.
- Ferguson Y.H., *Diversity in IR Theory: Pluralism as an Opportunity for Understanding Global Politics*, „International Studies Perspectives” 2015, nr 16, s. 3-12.
- Frankowski P., *Pragmatycznie i eklektycznie o stosunkach międzynarodowych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K – Politologia” 2013, vol. 20, nr 2, s. 7-27.
- Galganek A., *Filozofia nauki o stosunkach międzynarodowych. Ontologia. Epistemologia. Metodologia*, Kraków 2021.
- Glaser Ch.L., *Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help*, „International Security” 1994, vol. 19, nr 3, s. 50-90.
- Gunasekara S.N., *Bandwagoning, Balancing, and Small States: A Case of Sri Lanka*, „Asian Social Science” 2015, vol. 11, nr 28, s. 212-220.
- Hellman G., *Are Dialogue and Synthesis Possible in International Relations?*, „International Studies Review” 2003, vol. 5, nr 1, s. 123.
- Heisenberg W.C., *Fizyka a filozofia*, przeł. S. Amsterdamski, Stuttgart 1959, [online] <https://docer.pl/doc/nn0nv58>.
- Herbut M., Polus A., *Syntezy nie osiągniesz? Holizm konfirmacyjny wobec dyskursu teoretycznego w Stosunkach Międzynarodowych*, „Politeja” 2022, nr 1(76), s. 207-220.
- Hofius M., *Towards a „Theory of the Gap”: Addressing the Relationship between Practice and Theory*, „Global Constitutionalism” 2020, vol. 9, nr 1, [online] <https://www.cambridge.org/core/journals/global-constitutionalism/article/towards-a-theory-of-the-gap-addressing-the-relationship-between-practice-and-theory/5FCF0122F9D72E000E5CB7256FE930EB>.
- James W., *William James Writings 1902-1910*, New York 1987.
- Jervis R., *System Effects: Complexity in Political and Social Life*, New Jersey 1997.
- Jørgensen K.E., *International Relations Theory: A New Introduction*, London 2018.
- Keohane R.O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton 1984.
- Keohane R.O., Nye J., *Power and Interdependence*, Boston 2012.
- Kozub-Karkut M., *Theoretical Pluralism in International Relations – Implications for the Development of the Discipline*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2019, vol. 55, nr 1, s. 25-40.
- Kuhn T., *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago–London, 1996.
- Lapid Y., *The Third Debate: On the Prospects of International Relations Theory in a Post-positivist Era*, „International Studies Quarterly” 1989, vol. 33, nr 3, s. 235-254.
- Lapid Y., *Through Dialogue to Engaged Pluralism: The Unfinished Business of the Third Debate*, „International Studies Review” 2003, vol. 5, nr 1, s. 128-131.
- Laudan L., *Progress and Its Problems: Towards a Theory of Scientific Growth*, California 1977.
- Levick L., Schulz C.A., *Soft Balancing, Binding or Bandwagoning? Understanding Institutional Responses to Power Disparities in the Americas*, „Canadian Journal of Political Science” 2020, vol. 53, nr 3, s. 521-539.

- Moravcsik A., *Theory Synthesis in International Relations: Real Not Metaphysical*, „International Studies Review” 2003, vol. 5, nr 1, s. 131-136.
- Mearsheimer J.J., *The Tragedy of Great Power Politics*, New York 2001.
- Mearsheimer J.J., Walt S., *Leaving Theory Behind: Why Simplistic Hypothesis Testing is Bad for International Relations*, „European Journal of International Relations” 2013, vol. 19, nr 3, s. 427-457.
- Neumann I.B., *International Relations as Emergent Bakhtinian Dialogue*, „International Studies Review” 2003, vol. 5, nr 1, s. 137-140.
- Peirce J.S., *Philosophical Writings of Peirce*, red. J. Buchler, New York 1955.
- Popper K., *Logika odkrycia naukowego*, przeł. U. Niklas, Warszawa 2002.
- Quine W.O., *Granice wiedzy i inne eseje filozoficzne*, wybór i przekł. B. Stanosz, Warszawa 1986.
- Quine W.O., *Ontological Relativity*, „The Journal of Philosophy” 1976, nr 7, s. 185-212.
- Sampson R.A., *A Description of Adams's Manuscripts on the Perturbations of Uranus*, „Memoirs of the Royal Astronomical Society” 1901, nr 54, s. 143.
- Schroeder P., *Historical Reality vs. Neo-Realist Theory*, „International Security” 1994, vol. 19, nr 1, s. 108-148.
- Sil R., Katzenstein P., *Analytic Eclecticism in the Study of World Politics: Reconfiguring Problems and Mechanisms across Research Traditions*, „Perspectives on Politics” 2010, vol. 8, nr 2, s. 411-431.
- Sil R., Katzenstein P., *Beyond Paradigms: Analytical Eclecticism in the Study of World Politics*, London 2010.
- Smith S., *Dialogue and the Reinforcement of Orthodoxy in International Relations*, „International Studies Review” 2003, vol. 5, nr 3, s. 141-143.
- Stanley D.E., Nyrup R., *Strategies in Abduction: Generating and Selecting Diagnostic Hypotheses*, „Journal of Medicine and Philosophy” 2020, vol. 45, nr 2, s. 159-178.
- Tworak Z., *Fallibilizm a logika*, „Nowa Krytyka” 1995, nr 5, 109-125.
- Waltz K.N., *Theory of International Politics*, Massachusetts 1979.
- Wendt A., *Social Theory of International Politics*, New York 1999, *Cambridge Studies in International Relations*, 67.
- Wéver O., *The Rise and Fall of the Inter-Paradigm Debate*, [w:] *International Theory: Positivism and Beyond*, red. S. Smith, K. Booth, M. Zalewski, New York 1996, s. 149-185.

Maciej HERBUT – doktor, adiunkt, pracownik Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Badania naukowe koncentruje na teorii współczesnych stosunków międzynarodowych, polityce zagranicznej państw, filozofii nauki i szeroko pojętej analizie systemowej w naukach społecznych.